

7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS NOTLARI

İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ

İletişim “Ben”imle Başlar

İletişim: Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılmasına (konuşarak, gülerak, el kol hareketleriyle vs..) iletişim denir.

İletişim insanlar arasında çok önemli bir yere sahiptir. İnsanlar arası anlaşmayı sağlayarak insanların birbirleriyle barış içinde yaşamasını sağlayan en önemli faktör iletişimdir. Fakat bazen insanlar arasında ufak tefek iletişimsizlikler yaşanır. Bunun ise en büyük nedeni insanların *birbirini anlamamasıdır*.

Kendimizi ve çevremizi tanımak ve anlamak iletişimi başlatmanın ilk aşamasıdır. Kendimizi ve çevremizdekileri anlama çabası insanların iletişim kurmalarını kolaylaştırır. Bunun yanında “etkili *dinleme ve konuşma becerisine sahip olmak*” , “*konuşma biçimi*”(nazik konuşan bir insan kaba konuşan birine göre daha kolay iletişim kurar) , “*konuşurken seçilen sözcükler*”(aloo baksana demek yerine “pardon bakar mısınız” demek daha etkili bir iletişim kurmamızı sağlar” , “*sözcükleri kullanma biçimi*” , “*konuşurken yapılan jest ve mimikler*”(güleryüzlü birisi ☺ ile asık suratlı birisinin kuracağı iletişim farklı olur. ☹) , “*ses tonu*”(bağırarak konuşmak yerine sakın bir şekilde konuşmak etkili iletişimi sağlar) da iletişimi etkiler.

“Dinlemek etkili iletişimde başarının anahtarıdır.” Sözü de iletişimde dinlemenin önemini vurgular. Fakat unutulmamalıdır ki iyi bir dinleyici iletişim kurduğu kişinin yalnızca söylediklerine değil *vücut hareketlerine* de bakmalıdır. Çünkü *yüz ifadeleri, el kol hareketleri, duruş biçimi, ses tonu* gibi sözsüz mesajlar da iletişimin bir parçasıdır.

İletişimde bir diğer önemli nokta da *bireysel farklılıklar ve sosyal çevredir*. (bireysel farklılık olarak dilsiz ve sağır birini örnek verebiliriz. Sağır ve dilsiz çocukla konuşarak iletişim kuramayız. Konuşmak yerine el kol hareketleriyle yani jest ve mimiklerle iletişim kurmaya çalışmalıyız. Sosyal çevrede ise önemli olan arkadaş ortamıdır.)

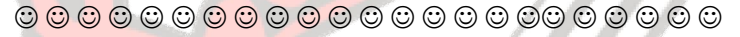
Örnekler:

“Aloo.. Buraya bak ulan!” } 1.cümlede seçilen
“Pardon, bakar mısınız lütfen!” } kelimeler ve sesleniş biçimi, oldukça kabadır. Bu yüzden iletişim kurmak zordur. 2.cümle ise nazik bir dille seslendirildiğinden etkili iletişim kurulabilir.

☺---> güleryüzlü birisiyle daha kolay iletişim kurulabilir.

☹--->asık suratlı birisiyle iletişim kurmak zordur. Kurulan iletişim de her an kopabilir.

Yukarıda görüldüğü gibi iletişim kurmak aslında oldukça basittir. Önemli olan doğru kelimeleri doğru bir şekilde ifade edebilmektir. Sevgili öğrenciler unutmayın ki iletişim “**siz**”inle başlar. Siz bir kişiye “günaydın” dediğinizde biliniz ki karşıdaki kişi de size selam verecektir. “Günaydın” derken bir de güler yüzlü olursanız iletişiminiz çok daha güzel bir şekilde kurulacaktır ve devam edecektir. Her gün güler yüzlü olun ve herkese güler yüzlü bir şekilde seslenin. Gülmek sizleri ve çevrenizi güzelleştirecektir. Bunu unutmayın ve bu ufak ama etkili ifadeyi her gün kullanın. Değişiklikleri görünce beni anlayacaksınız. Her gün güler yüzlü olmanız dileğimle.....

Meraklı Gözler TRT’de

İletişim araçları deyince başta televizyon olmak üzere radyo, internet-bilgisayar, gazete, posta, telgraf vs.. gelmektedir. Günümüzde ise en yaygın olarak kullanılan iletişim aracı televizyon, bilgisayar-internet, gazete ve radyodur. Türkiye’de insanlar zamanlarının çoğunu televizyon başında geçirmektedirler.

M.K. Atatürk iletişime büyük önem vermiştir. Bu amaçla Anadolu Ajansı kurmuş, Kurtuluş Savaşı yıllarında Türk halkını ve Türk halkının uğradığı haksızlıkları dünyaya duyurmuştur. Ayrıca İrade-i Milliye ve Hakimiyet-i Milliye gazetelerinin de çıkarılmasına öncülük etmiştir. Atatürk’e göre “basın bir milletin genel sesidir.”Bir millete doğru bilgi vermede, yol göstermede basına büyük bir iş düşmektedir. Bu yüzden de basına büyük bir özen gösterilmelidir.

Kitle iletişim araçları dendiğinde aklımıza çok kısa zamanda binlerce kişiye haber ulaştırabilen araçlar gelmelidir. Radyo, televizyon gibi... günümüzde kitle iletişim araçları sayesinde dünyadaki haberlere anında ulaşılabilir. Ayrıca kitle iletişim araçları insanlar arasındaki bilgi alışverişini sağladıkları için etkileşimi de hızlandırmaktadır. Etkileşimin olduğu iletişimde de insanlar duygularını da paylaşırlar. Beraber üzülmürler, beraber ağlarlar. (örneğin İstanbul depreminde insanlar oradaki diğer insanları görmüşler ve onlara yardım etmek için bankalara para yatırmışlar, onlar için manevi de olsa dua etmişler, üzülmüşlerdir.)

Kitle iletişim araçlarının yararları yanında bazı zararları da vardır. Gelişen teknolojiye birçok iletişim aracı ortaya çıkmış, bu iletişim araçları da gelişmiştir. Ülkemizi düşündüğümüzde en etkili iletişim aracı şüphesiz ki televizyondur. Artık televizyonlarda yüzlerce program yapılmaya başlanmıştır. Günümüzde en büyük sorunlardan birisi de televizyon programları ve bu programların seçimidir. Çocuklara uygun olmayan programlar aileler tarafından belirlenmeli ve çocuklara izletilmemelidir. Aileler çocuklara daha çok eğlenceli ve eğitici programlar izlettirmelidirler.

Özgürlükler Üzerine Panel Yapıyoruz

Panel: Dinleyiciler önünde, seçilmiş bir konuşmacı grubunun bir konuyu tartışmak amacıyla düzenlediği toplantı.

Özgürlük: Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme ve davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu.

Bir konuda birçok kişinin görüşlerini açıklaması o ülkenin özgür olduğunu, demokratik olduğunu gösterir. Çünkü özgürlük herhangi bir kısıtlama olmadan düşünmek anlamına gelir. Bir insan eğer özgürse istediği şeyi düşünebilir.

Kitle iletişimin ne olduğunu ve bunların hangi araçlar olduğunu daha önce anlatmıştık. Ama yine de tekrar edelim ve konuya devam edelim.

Kitle iletişim araçları dendiğinde aklımıza çok kısa zamanda binlerce kişiye haber ulaştırabilen araçlar gelmelidir. Radyo, televizyon gibi... Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle iyice ilerleyen çoğalan kitle iletişim araçları bazı sorunları da yanında getirmektedir. Bazen iletişim araçlarının çokluğu bilgilerin doğruluğuna gölge düşürebilmektedir. Kitle iletişim araçlarının doğru bilgi almak gibi doğru bilgi vermek gibi bir yükümlülükleri de vardır.

Kitle iletişim araçlarında dikkat edilecek noktalardan birisi de "özel hayatın gizliliği"dir. Anayasamızın 20.maddesinde bu durum belirtilir.

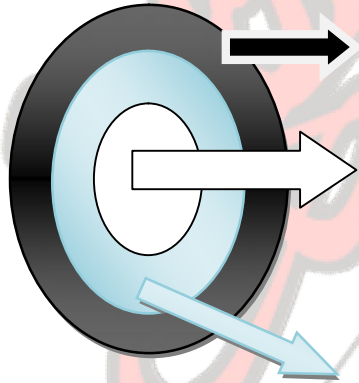
Anayasa, madde 20: Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

Anayasamızda da görüldüğü gibi özel hayat güvence altına alınmıştır. Özel hayatı haber yapanlar bu maddeye göre suç işlerler. Ayrıca anayasamızda konut dokunulmazlığı da güvence altına alınmıştır.

Anayasa, madde 21: Kimsenin konutuna dokunulamaz. Çeşitli nedenlerle yasayla yetkili kılınmış kurumların yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.

Fakat unutmamamız gereken bir konu vardır. O da kişi hak ve hürriyetlerinin bazı durumlarda kanunlar çerçevesinde kısıtlanabileceği. Örneğin adam öldürmüş birisinin birisinin evine girdiğini gören polisleri o konuta izin almaksızın girebilirler.

Özel hayatın gizliliği ilkesinde de özel hayatın sınırları belirlenmelidir. Bunu bir su birikintisine benzetirsek bu birikintiyeye taş attığımızda çıkan dalgaları özel hayatın sınırlarına benzetebiliriz.

Siyah alan ortak yaşam alanıdır. Yani toplum önünde yaşadıklarımızdır.

Beyaz alan kendi yaşadıklarımızdır. Ailemizin bile bilmediği kendi içimizde olan, sadece kendimizin bildiği alandır.

Açık renk olan yer ailemiz ile, iş çevremiz ile birlikte yaşadıklarımızdır. Hukuksal açıdan özel hayat olarak belirtilen bölüm burasıdır.

Kitle iletişim araçlarının özgürlüklerini kötüye kullanmamaları için bir denetleme birimi vardır. Türkiye'de televizyon ve radyo yayınlarını denetleme ve düzenleme işini

RTÜK (radyo televizyon üst kurulu) yapar. RTÜK zaman zaman yayınlar konusunda toplumun görüşlerini almak için anketler ve araştırmalar yapar. Toplumun genel ahlakına aykırı, gelenek ve göreneklere uymayan, anayasaya aykırı yayın yapan kuruluşları, televizyon ve radyoları yasal yollarla uyarır.

Unutulmaması gereken bir diğer nokta ise haklarımız ihlal edildiğinde, çiğnendiğinde yetkili makamlara başvurma yetkimizin olmasıdır. Örnek olarak televizyon sizin özel hayatınızı yayınladı. Siz gidip RTÜK'e şikayet edebilirsiniz. Ya da bir televizyon kanalı sizin hakkınızda yalan yanlış haber yaptı. Gidip şikayet ettiğinizde yaptığı haberin doğrusunu yayınlamak zorundadır. Yani haberi düzeltmek (tezkip) zorundadır.

Atatürk ve İletişim

Milli mücadele yıllarında ülkenin büyük bir kısmı işgal altındayken insanlar gelişmeleri telgraf ve gazete sayesinde öğreniyolardı. Telefon ile iletişim yok denecek kadar azdı. Telgraf tellerinin olduğu yerde iletişim telgraf ile yapılırken olmayan yerlerde posta teşkilatı kullanılmıştır. Gazeteler ise sokaklarda satılmıştır.

Atatürk milli mücadeleye yani Kurtuluş Savaşı'na destek sağlanmasında iletişim araçlarının rolünü farketmiştir. Bu nedenle de Teşkilat-ı Mahalliye (mahalli teşkilat) diye bir birimin kurulmasını istemiştir. Teşkilat-ı Mahalliye köylerde ve kasabalarda kurulmuş, tüm köy ve kasabalara Kurtuluş Savaşı hakkında bilgi ulaştırmıştır.

Atatürk iletişime büyük önem vermiş, bu nedenle de 1919'da İrade-i Milliye gazetesinin, 1920'de de Hakimiyet-i Milliye gazetesinin kurulmasında öncülük etmiştir. 6 Nisan 1920'de de Anadolu Ajansını (AA) kurmuştur. Anadolu Ajansının kurulmasından sonra da Atatürk gelişmeleri yakından takip etmiş, yeni(çağdaş) uygulamaların yerleşmesi için öncülük etmiştir. 1925'te Telsiz Tesisi Hakkında Kanun çıkartmış, Avrupa başkentleri ile bağlantılar kurulmuştur.

Atatürk'ün iletişime katkıları:

- ✓ 4 Eylül 1919 → İrade-i Milliye Gazetesi kuruldu.
- ✓ 10 Ocak 1920 → Hakimiyet-i Milliye Gazetesi kuruldu.
- ✓ 6 Nisan 1920 → Anadolu Ajansı kuruldu.
- ✓ 2 Ekim 1920 → Ceride-i Resmiye(resmi gazete) kuruldu.

ÜLKEMİZDE NÜFUS

Nerelerde Yaşıyoruz

Ülkemizin her yerinde nüfus dağılımı eşit değildir. Bazı yerlerde nüfus fazla iken (İstanbul gibi) bazı yerlerde ise nüfus azdır. (Çaldıran gibi)

Kilometre kare (km²) başına düşen insan sayısına **nüfus yoğunluğu** denir.

Bir bölgede yaşayan nüfusu o bölgenin yüz ölçümüne böldüğümüzde o bölgenin nüfus yoğunluğunu bulmuş oluruz.

$$\text{Nüfus Yoğunluğu (NY)} = \frac{\text{Nüfus Sayısı}}{\text{Yüzölçümü}}$$

Nüfus yoğunluğunu etkileyen birçok etmen vardır.

Bunlar:

➤ **İklim** (İklimin yumuşak yani ılıman olduğu yerlerde nüfus daha yoğundur. Çaldıran'da iklim serttir. Kar yağışı fazladır. Oysa İzmir gibi yerde ise iklim ılımandır. Daha yaşanılabilir bir iklim özelliği vardır.)

➤ **Yükselti** (Yüksek yerlerde ulaşım, sanayi gibi birçok faaliyeti gerçekleştirmek zordur. Aynı zamanda yüksek yerler soğuk yerlerdir. Bu nedenle insanlar buralardan çok düzlük alanları yani ovaları tercih ederek orada yaşarlar.)

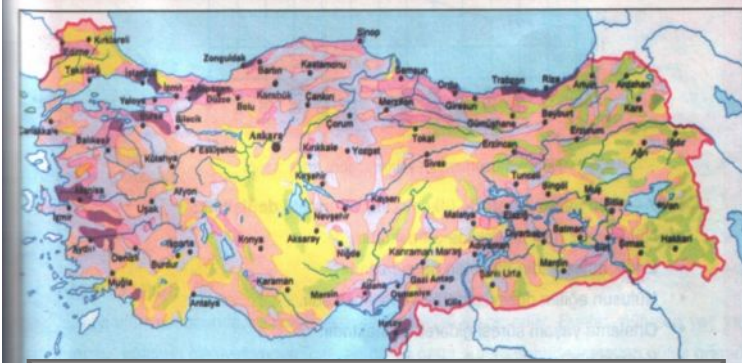
➤ **Tarım alanları** (verimli tarım alanlarının olduğu yerler insanlar açısından daha çok tercih edilir. Buralarda geçim faaliyetleri daha kolay bir şekilde yapılabilir.)

➤ **Su kaynakları** (İnsanlar su kaynaklarının olduğu yerlerde toplanmıştır. Türkiye'de çok fazla etkili olmasa da Mısır gibi ülkelerde insanlar Nil nehri kenarında toplanmıştır.)

➤ **Ulaşım** (ulaşımın kolay olması insanlar açısından önemlidir. Bu nedenle nüfus daha çok ulaşım olanaklarının fazla olduğu yerlerde toplanmıştır.)

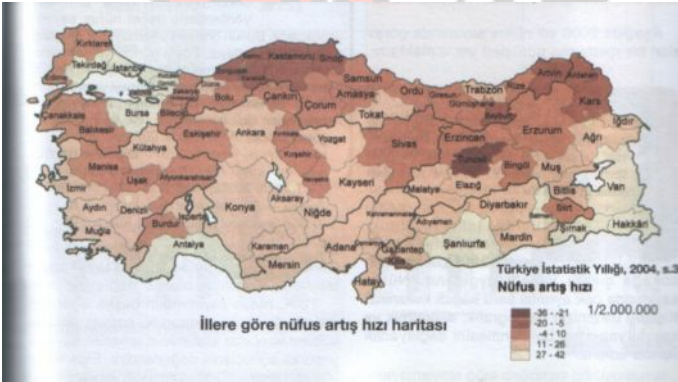
➤ **Sanayi - ticaret faaliyetleri ve madenler** (insanların geçim kaynaklarından birisi de sanayi ve ticarettir. Bu nedenle geçinebilmek için insanlar sanayi kuruluşlarının olduğu yerlere göç ederler ve buraların nüfus yoğunluğu artar.)

Yukarıda saydığımız nedenlerin hepsi bir arada bulunabileceği gibi bir tanesi de etkili olabilir. Örneğin İstanbul'un nüfus yoğunluğunun fazla olmasının nedenlerine baktığımızda: İstanbul; iklimi elverişli, yükseltisi az, ulaşım açısından gelişmiş, sanayi ve ticaret açısından iyi bir konumda bulunmaktadır. Zonguldak iline baktığımızda ise nüfus yoğunluğunun nedeni olarak maden kömürünü yani maden yataklarını görürüz.

Türkiye Nüfus Yoğunluğu Haritası

Nüfus yoğunluğunu etkileyen bir diğer etken ise hızlı nüfus artışıdır. **Nüfus artışı** bir bölgedeki nüfusun belirli nedenlerle sürekli fazlalaşmasıdır.

İlilere göre nüfus artış hızı haritası

Niçin sayılıyorruz

Osmanlı Devleti'nde ilk nüfus sayımı II.Mahmut devrinde 1831 yılında yapılmıştır. Sayımın amacı hem askerlik çağındaki genç nüfusu öğrenmek hem de vergi gelirini hesaplamaktır. II. Mahmut nüfus sayımı için memurlar görevlendirmiş, bu memurlara yol harçlıklarını vermiş, gittikleri yerlerdeki halka iyi davranmalarını söylemiştir.

Cumhuriyet ilanından sonra (cumhuriyet 29 Ekim 1923'te ilan edildi) ilk nüfus sayımı 1927'de yapılmıştır. (nüfus sayımı sonucunda nüfus 13 milyon olarak belirlenmiştir.) 1990 yılına kadar nüfus sayımı 0 ve 5 ile biten yıllarda yapılmıştır. (1930-1935-1940-1945 vs...) 1990 yılından itibaren ise nüfus sayımının 10 yılda bir yapılması kararlaştırılmıştır. 2000 yılında nüfus sayımı yapılmış ve nüfus 70 milyon çıkmıştır.

2006 yılına kadar yapılan nüfus sayımları memurlar tarafından yapılmış, sayım yapıldığı günlerde sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır. 2006 yılında nüfus sayım sisteminde bir değişiklik yapılmış, nüfus sayım sistemi adrese dayalı sistem ve kimlik numarası (vatandaşlık numarası) kullanılarak nüfus sayım sistemi oluşturulmuştur.

Günümüzde nüfus sayımı TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından yapılmaktadır. Eski adı DİE(Devlet İstatistik Enstitüsü) olan TÜİK sadece nüfus sayımı yapmaz. Ayrıca birçok bilgi de bu kurumdan alınır. (eğitim oranı, okuma oranı, gelişme oranı vs...)

Peki ama neden sayılıyorruz?????

Nüfus sayımının amacı sadece ülkemizde kaç kişinin yaşadığını bilmek değildir. Nüfus sayımı **ülkenin ihtiyaçlarını belirlenmesine ve geleceğin planlanmasına** da kaynak oluşturur. Örneğin; Soğuksu Köyü'ne gereken elektrik ile İstanbul'a gereken elektrik aynı değildir. Aynı şekilde Çaldıran ile İstanbul'a gereken okul sayısı da aynı değildir. Nereye ne yapılacağı nereye nelerin götürüleceği de nüfus sayımı sayesinde olur. (okul ihtiyacı belirleme gibi)

Nüfus sayımının bir diğer amacı da nüfus artış oranı belirlemek ve buna göre önemler almaktır. Bir ülkede **nüfus artışını etkileyen çeşitli etmenler vardır. Bunlar:**

✓ **Yaşam süresi** (insanların yaşam süresi arttıkça ülkedeki nüfus da artmaktadır. Günümüzde ortalama yaşam süresi 70'dir. Yani bir insan ortalama 70 yaşında ölmektedir. Eskiden ise bu yaş 38'lere kadar düşüyordu.)

✓ **Göçler** (ülke içinden ve ülke dışından gelen göçler bir ülkenin nüfusunu arttırabilir. 1.Dünya Savaşı'ndan sonra Balkanlardaki birçok Türk vatandaşı tekrar Anadolu topraklarına dönmüşler bu da büyük bir nüfus artışına sebep olmuştur.)

✓ **Doğurganlık oranları** (doğum oranının fazla olduğu yerlerde nüfus artış oranı fazladır. Örneğin doğuda ailelerde en az 5 çocuk varken batıda 3 çocuk bile çok görülmektedir. Bu nedenle de doğuda nüfus artışı fazla iken batıda nüfus artışı azdır.

✓ **Gelişen tıp teknikleri** (tıbbın gelişmesi sonucu insan hayatı uzamıştır. Böylece nüfus artışı hızlanmıştır.)

Devlet Vatandaş El Ele

Eğitim

Devlet ve vatandaş çeşitli konularda birbirleri ile işbirliği yapabilmektedir. Okul yapımında, yol yapımında, su tesisatı çekiminde, elektrik tesisatı çekiminde vs..... Nitekim günümüzde devlet ile vatandaşın el ele vererek çalıştığı birçok yerde görülmektedir. Eğitimde Milli Eğitim Bakanlığı'nın yürüttüğü "Temel Eğitime Destek Projesi"nde de devletin katkısının yanısıra vatandaşlar da gönüllü bağışlarda bulunmuşlardır.

Eğitim hakkı, anayasamızda güvence altına alınmıştır. Devlet vatandaşlarının ihtiyaç duyduğu eğitim kurumlarını açmak zorundadır. Devlet kaynakları ile vatandaş katkılarının birleşmesi ile ülkemizdeki çağdaş eğitim kurumlarının (bilgisayarlı sınıflar gibi) sayısı günden güne artmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982

II. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

MADDE 42. – Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Anayasamızda da belirtildiği gibi hiç kimse eğitim öğretim hakkında yoksun bırakılamaz. Yani herkesin okuma hakkı vardır. Ayrıca ilköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. Ayrıca Devlet maddi imkanları yetersiz başarılı öğrencilere öğrenimlerini sürdürmeleri için burslar ve çeşitli yardımlar yapar.

Çalışma

Anayasamızda çalışma hakkı da güvence altına alınmıştır.

Çalışma hakkı ve ödevi

MADDE 49. – Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

Devlet çalışma hakkı ile ilgili olarak vatandaşa iş alanı yaratmaya ve bu iş alanlarında rahatça çalışmasını sağlamak için çalışmaktadır. Vatandaş da kendi imkanları ve girişimciliği doğrultusunda bazı işler kurmakta ve burada birçok eleman çalıştırmaktadır.

Devlet vatandaşlarına iş ve eğitim imkanlarının yanısıra sosyal güvence de sağlamakla yükümlüdür. Bunun için de "Emekli sandığı", "Bağkur", "SSK" gibi sosyal güvenlik kurumlarını kurmuştur. Emekli sandığı, tüm devlet memurlarına ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere (çocukları gibi) sosyal güvenlik sağlar. Bağkur ise belirli bir prim (para) karşılığında , devlet eliyle esnaf, sanatkarlar ve bağımsız çalışanlar ve bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilerin sosyal güvenliklerini sağlar. SSK(sosyal sigortalar kurumu) ise özel işletme, kuruluş ve fabrikalarda çalışanların ve bunların bakmakla yükümlü oldukları kişilerin sosyal güvenliğini sağlar.

Devlet sosyal güvencesi olmayan kişiler için de bazı uygulamalar başlatmıştır. Bunlardan en önemlisi ise yeşil kart uygulamasıdır. Yeterli parası olmayan kişilere verilen yeşil kart karneleriyle sağlık güvenceleri sağlanmıştır.

Sosyal güvencenin yanında çalışma yaşamının da uygun olması için çeşitli kurallar konulmuştur. Bunlardan en önemlisi ise "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme"dir.

Madde 32: Çocuğun ekonomik sömürüye ve hertürlü tehlikeli işte ya da eğitime zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmaya karşı korunma hakkı vardır. Taraf devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve her önlemleri alırlar. Özellikle;

- İşe giriş yaşının alt sınırını belirler.
- Çalışma süresine ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yapar.
- Bu maddenin etkili bir biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

MERHABA, DOYDUĞUM TOPRAK

Göç: Ekonomik, sosyal, siyasi sebeplerle kişi veya toplulukların yer değiştirmesidir. Kısaca insanların bazı sebeplerle yer değiştirmelerine göç denir.

Göçün sebepleri:

1- İklim: olumsuz iklim koşulları(aşırı sıcak, aşırı soğuk, aşırı yağış, aşırı kuraklık) insanları olumsuz yönde etkiler. Örnek: bir yerde yıllardır yağmur yağmadığını düşünürsek oradaki insanlar susuzluktan dolayı göç etmek zorunda kalırlar.

2- Bulaşıcı hastalıklar: insanlardan insanlara, hayvanlardan insanlara ya da hayvanlardan hayvanlara hızlı bir şekilde bulaşabilen hastalıklar insanlar için büyük bir sorun yaratırlar. Örneğin ortaçağda "veba" salgını nedeniyle yüz binlerce kişi ölmüştür. Kuş gribi sonucunda da birçok insanın hayvanları yok edilmiş ve bunun sonucunda ekonomik sıkıntıya girmişlerdir.

3- Kan davaları: İnsanlar arasında bir kişinin bir kişiyi öldürmesi sonucu ortaya çıkan kan davaları (özellikle ülkemizin doğusunda yaşanır) insan hayatını tehdit ettiğinden kan davasına karışan insanlar bulundukları yerden göç ederler.

4- Toprak: Topraklar göçün en büyük nedenlerindendir. Toprak konusu çeşitli başlıklar altında ele alınabilir. Toprak verimsizliği ve toprakların paylaşılması en büyük göç nedenlerinden birisidir. Toprakların verimsizliği sonucu ailesini bakamayan baba batıya göç ederek orada para biriktirmeye çalışacağı gibi toprakların kardeşler arasında paylaşılması sonucunda da toprak küçülmektedir. Bunun sonucunda da göçler yaşanmaktadır.

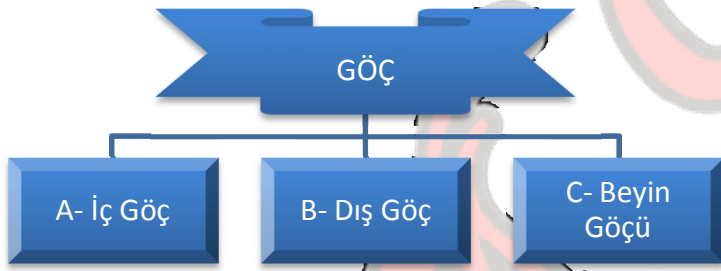
5- Savaşlar: Savaşlardan kaçan halk da çareyi göç etmek de bulmuştur. Örneğin Irak'tan binlerce kişi göç ederek başka ülkelere ya da daha güvenilir yerlere göç etmektedir.

6- Eğitim: İnsanlar eğitim için çeşitli yerlere göç etmektedirler. Örneğin üniversite okumak isteyen bir genç üniversitenin olduğu şehre göç eder.

7- Tayin ve atamalar: Memurluğu kazanmış bireyler memur olmak için atandıkları yere gitmektedirler. Örneğin bir öğretmen nereli olursa olsun atandığı yere gitmek zorundadır.

8- Yukarıda saydıklarımız dışında daha birçok etmen göçün sebepleri arasında sayılabilir. (geçim sıkıntısı, güzel yerlerde yaşama isteği vs...)

GÖÇ ÇEŞİTLERİ

A- İç Göç: Ülke içinde yapılan göçlere iç göç denmektedir. Örneğin Van'dan Mersin'e limon toplayan bir işçi iç göç yapmış olmaktadır. iç göçlerin en büyük olumsuz etkisi çarpık kentleşmeye neden olmasıdır.

B- Dış Göç: Bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan göçlere dış göç denmektedir. Türkiye'den Amerika'ya giden bir işçi dış göç kapsamına girmektedir.

C- Beyin Göçü: Bu göç diğerlerine göre oldukça farklıdır. Bu göçte önemli olan okumuş, bilgili kesimin göç etmesidir. Kısaca ülkede okumuş, kendini geliştirmiş kişilerin yüksek ücret teklifi karşılığında başka bir ülkeye giderek orada çalışma hayatına devam etmesidir. Örneğin Türkiye'de 10.000 TL alan bir doktorun Amerika'dan 50.000 TL teklif alması karşılığında Amerika'ya gidip orada çalışmaya başlamasıdır. En tehlikeli, en fazla zarar veren göç çeşididir. Çünkü ülkedeki okumuş, bilgili kesimi alıp götürdüğü için ülkenin ilerlemesine engel olmaktadır.

Göçün Sonuçları:

- ✓ Hava kirliliğinde artış yaşanır.
- ✓ Kentlerde işsizlik sorunu ortaya çıkar.
- ✓ Konut sıkıntısı yaşanmaya başlar.
- ✓ Trafik sorunu ortaya çıkar.
- ✓ Kentlerde çarpık kentleşme ve gecekondulaşma yaşanır.

- ✓ Kentlerde sosyal yaşama uyum sorunu yaşanır.
- ✓ Elektrik ve su gibi sorunlar ortaya çıkar.

YERLEŞME VE SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ

T.C.Anayasası

Madde 23: Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

- Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu malını korumak,
- Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturma sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek amaçlarıyla sınırlandırılabilir.

TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK

ANADOLU, ANAYURT

Anadolu'ya ilk Türk akınları 4. Yüzyılda Hunlar, 6. Yüzyılda ise Sibir Türkleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Fakat bu akınlar yerleşme amaçlı olmamış, sadece çevreyi tanımaya yönelik keşif amaçlı akınlar olmuşlardır.

Anadolu'yu yurt edinmek için gelen ilk Türkler Oğuzlar'dır. 11. Yüzyılda Çağrı Bey önderliğinde Anadolu'ya akınlar başlamış, Büyük Selçuklu Devleti kurulduktan sonra bu akınlarda çoğalma görülmüştür.

Pasinler Savaşı (1048):

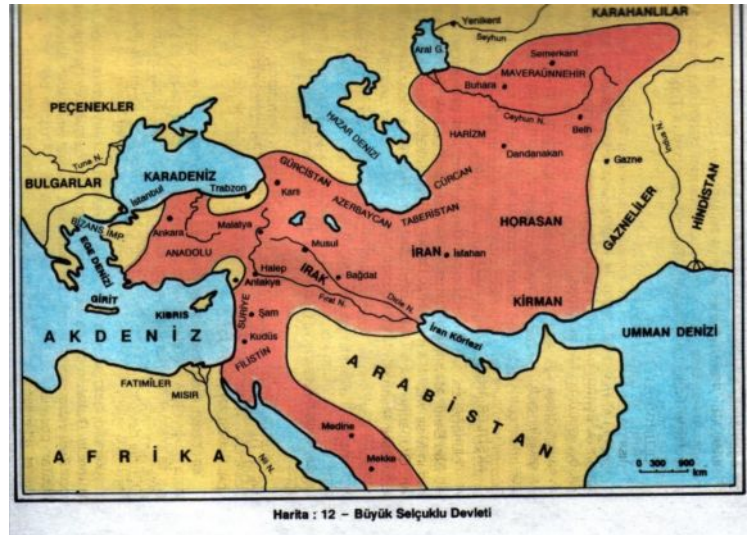
Büyük Selçuklu ile Gürcüler tarafından da desteklenen Bizans arasında yapılan savaşı Büyük Selçuklu Devleti kazanmıştır. Bu savaştan sonra Türkler Orta Anadolu'ya kadar akınlar düzenleyebilmişlerdir.

Not: Ermeniler ile Türkler ilk defa bu savaşta tanışmışlar, bu savaştan sonra Ermeniler Türk hakimiyeti altında yaşamaya başlamışlardır.

Malazgirt Savaşı (26 Ağustos 1071):

Türk akınlarını durdurmak isteyen Bizans imparatoru Romen Diojen ile Selçuklu hükümdarı Alp Arslan arasında Malazgirt Ovası'nda yapılan savaşı Alp Arslan kazandı. Bu savaş sonucunda:

- Bizans'ın Anadolu'yu savunma gücü kırıldı.
- Türkler boylar halinde Anadolu'ya gelerek yerleşmeye başladılar.
- Türkiye tarihi başladı.
- Bizans Avrupa'dan yardım isteyince Haclı Seferleri başladı.
- Anadolu'nun kapıları Türklere açıldı.

Saltuklular (1071 – 1202): Anadolu'da kurulan ilk beyliktir. Erzurum ve çevresinde kurulmuşlardır. Mama Hatun Külliyesi en önemli eserleridir.

Mengücekliler (1071 – 1228): Erzincan ve Sivas çevresinde kurulmuştur. Sivas Divriği Ulu Camisi ve Darüşşifası en önemli eserleridir.

Danışmentliler (1071 – 1175): Kayseri, Tokat, Niksar çevresinde kurulmuşlardır. Anadolu'nun ilk medresesi olan Yağlıbasan Medresesini yapmışlardır.

Artuklular (1071 – 1430): Diyarbakır ve Mardin civarında kurulmuştur. Malabadi köprüsü en önemli eserleridir.

Çaka Beyliği (1084 – 1094): İzmir civarında kurulmuşlardır. İlk Türk denizci beyliğidir.

İlk Türk Beylikleri

ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ

Kurucusu *Kutalmışoğlu Süleyman Şah*'tır. İznik'i 1075 yılında alarak devletin bağımsızlığını ilan etti.

Harita : 13 – Anadolu Selçuklu Devleti.

I. Kılıçarslan Dönemi: I. Haçlı Seferi'ne karşı mücadele verdi. Ancak İznik ve Batı Anadolu'yu kaybedip Konya'ya çekildi. Haçlılara büyük kayıplar verirdi.

I. Mesut Dönemi: II. Haçlı Seferi'ne karşı mücadele verdi. Haçlıları Konya önlerinde yendi. Bu devirde Anadolu Selçuklularına ait ilk para bastırıldı. Bayındırlık işlerine önem verildi.

II. Kılıçarslan Dönemi: III. Haçlı seferine karşı mücadele etti. Danışmentliler beyliğine son verildi.

Dönemin en önemli olayı *Miryokefalon Savaşı*'dır. II. Kılıçarslan yapılan Miryokefalon Savaşı'nı kazandı. Bu savaş sonucunda Bizanslıların Türkleri Anadolu'dan atma umutları sona erdi. Anadolu kesin olarak Türk yurdu haline geldi. Avrupalılar Anadolu'ya Türkiye demeye başladılar. Bu savaştan sonra Bizans elindeki toprakları korumaya çalıştı.

I. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi: Antalya'yı alarak ilk Selçuklu donanmasını kurdu. Deniz ticaretine önem vererek Venedikliler ile bir ticaret antlaşması yaptı.

İzzettin Keykavus Dönemi: İç ve dış ticaret geliştirilmeye çalışıldı. Sinop alınarak bir ithalat ve ihracat limanı haline getirildi.

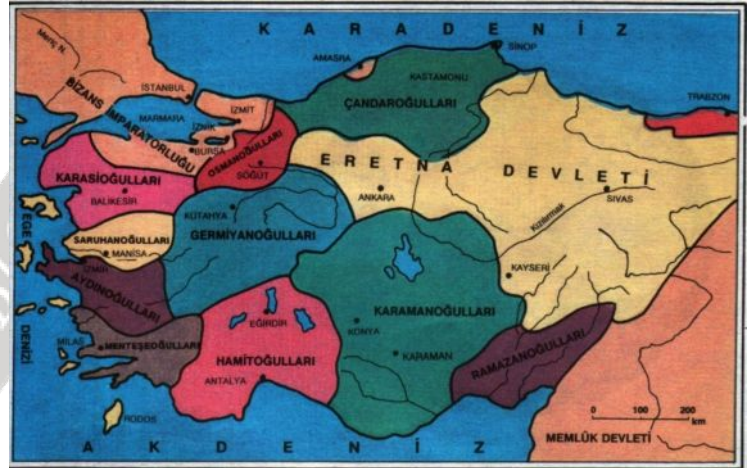
I. Aleaddin Keykubat Dönemi: Devlete en parlak dönemini yaşatmıştır. Alanya'yı alarak bir tersane kurdu. Önemli bir ticaret merkezi olan Suğdak'ı aldı. 1230 yılında Harzemşahları *Yassıçemen Savaşı*'nda yendi. Bu durum Selçuklular ile Moğolların komşu olmasına neden oldu.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi: Bu dönemde devlet iyi idare edilmedi. İç Anadolu'da Babailer tarafından büyük bir isyan çıkartıldı. Bu ayaklanmada Anadolu Selçuklularının zayıfladığını gören Moğollar Anadolu'ya girdiler.

1243 yılında yapılan *Kösedağ Savaşı*'nda Selçuklular yenildi. Bu savaş sonucunda Moğollar Selçukluların iç işlerine karışmaya başladılar. Anadolu'da can ve mal güvenliği kalmadı. Bu savaş Anadolu'da tekrardan beyliklerin kurulmasına neden oldu.

1075'te (bazı kaynaklarda 1077) kurulan Anadolu Selçuklu Devleti 1308 yılında yıkıldı.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin son hükümdarı II. Mesut'tur.

Kösedağ Savaşı'ndan Sonra Anadolu'da Kurulan Türk Beylikleri

HAÇLI SEFERLERİ

Avrupalıların din adamlarının önderliğinde birleşerek Hristiyanlarca kutsal sayılan Kudüs, Antakya, İskenderiye gibi yerleri almak amacıyla düzenledikleri seferlere Haçlı Seferleri denmektedir. 1096 – 1270 yılları arasında sekiz sefer düzenlenmiş, bunların ilk dördü deniz yoluyla, diğer dördü ise deniz yoluyla gerçekleşmiştir.

Haçlı Seferlerinin Nedenleri

Dini Nedenler

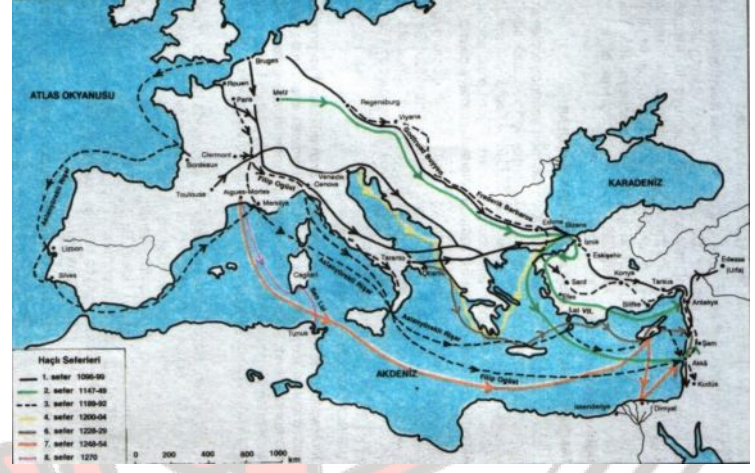
Hı. İsa'nın doğum yeri olan Kudüs'ün Müslümanların elinde olması
Hristiyanların kurduğu Kutsal Teskilatın kısırtılmaları

Siyasi nedenler

Bizans'ın Türklere karşı Avrupa'dan yardım istemesi
Avrupalıların Türklerin batıya doğru ilerleyişini durdurmak istemeleri

Ekonomik nedenler

A işsiz birçok asil Orta Doğu'da derebeylik kurmak istemesi
İpek, Baharat yolları ile zenginleşen Doğu'nun mallarına sahip olmak

HAÇLI SEFERLERİNİN SONUÇLARI

1. Dini Sonuçlar

- Avrupa'da kiliseye ve din adamlarına duyulan güven sarsıldı.
- Skolastik düşünce zayıfladı.
- Kilise ve Papa'nın otoritesi sarsıldı.

2. Siyasi Sonuçlar

- ❖ Seferler sırasında binlerce senyör ve şövalyenin öldü. Sağ kalanların bir kısmı da topraklarını kaybetti. Böylece feodalite rejimi zayıfladı.
- ❖ Merkezi krallıklar, güç kazanmaya başladılar.
- ❖ Feodalitenin zayıflamasıyla köylüler, çeşitli haklar elde ettiler.
- ❖ Türklerin batıya doğru ilerleyişleri bir süre için durdu.
- ❖ Bizans, Batı Anadolu'daki toprakların bir kısmını ele geçirdi.
- ❖ Haçlılar ile yapılan mücadeleler, İslam Dünyası'nı, Moğol saldırıları karşısında güçsüz bıraktı.

3. Ekonomik Sonuçlar

- ✓ Doğu-batı ticareti gelişti.
- ✓ Marsilya, Cenova, Venedik gibi Akdeniz limanları önem kazandı.
- ✓ Avrupalılar, dokuma, cam ve deri işleme sanatını öğrendiler.
- ✓ Papaların ve kralların seferlere mali destek sağlamak için İtalyan bankerlerine başvurmaları, bankacılığı geliştirdi.
- ✓ Avrupa'da hayat standartları yükseldi. Ticaretle uğraşmaya başlayan şehir halkı, zenginleşerek burjuva sınıfını oluşturdular.
- ✓ Anadolu, Suriye ve Filistin, ekonomik bakımdan zarar gördü.

4. Teknik Sonuçlar

- Pusula, barut, kağıt ve matbaa, Avrupa'ya götürüldü. Bunlar, Avrupa'da bilim ve teknik alanında gelişmelere yol açtı.
- Avrupalılar, İslam Medeniyeti'ni yakından tanıdılar

Haçlı Seferleri

I. Haçlı Seferi (1096 – 1099): Bizans yardımıyla Anadolu'ya geçen Haçlılar İznik'i aldılar. I. Kılıçarslan Konya'ya çekilerek Konya'yı başkent yaptı. Anadolu'da I. Kılıçarslan tarafından ağır kayıplar verdirilen Haçlılar Kudüs, Antakya, Suriye ve Urfa'nın bir bölümünü ele geçirdiler. Bu sefer sonunda İznik ve Batı Anadolu Haçlıların eline geçti. Bizansın ömrü uzadı. Türklerin batıya doğru ilerleyişleri bir süreliğine durdu. Haçlılar ele geçirdikleri yerlerde derebeylik kurdular.

II. Haçlı Seferi (1147 – 1149): Musul Atabeyi İmadedi Zengi'nin Urfa'yı geri alması üzerine II. Haçlı Seferi başladı. II. Haçlı ordusu Konya önlerinde yenilgiye uğradı. Haçlıların bir kısmı deniz yoluyla Kudüs'e ulaştıysa da önemli bir başarı elde edemediler.

III. Haçlı Seferi (1189 – 1192): Eyyubi Devleti'nin hükümdarı olan Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü Haçlılardan geri alması üzerine düzenlenen III. Haçlı Seferi başarısızlıkla sonuçlandı.

IV. Haçlı Seferi (1202 – 1204): Tahttan indirilen Bizans imparatorunun yardım istemesi üzerine düzenlenen VI. Haçlı seferi'nde Haçlılar İstanbul'u alarak bir Latin devleti kurdular. İstanbul'dan kaçan Bizanslılar ise İznik ve Trabzon'da birer devlet kurdular.

V., VI, VII, VIII. Haçlı seferi deniz yoluyla yapılmıştır. Bu nedenle Anadolu tarihi üzerinde incelenmemektedir.

HAÇLI SEFERLERİ

OSMANLI DEVLETİ

(1299 – 1 Kasım 1922)

Osmanlı Devleti'ni kuranlar Oğuzların Kayı boyundandır. Kayı boyunun başında bulunan Ertuğrul Gazi Anadolu'da Söğüt ve Domaniç'i alarak yurt edinmiştir. Daha sonra oğlu Osman Bey yerine geçmiş ve 1299'da devletin bağımsızlığını ilan etmiştir.

Osmanlı Devletinin Kısa Sürede Büyümesinin Nedenleri:

- Coğrafi konumunun sağladığı avantaj,
- Kendine miras kalan zengin Selçuklu kültürü,
- Ülkenin hanedan üyeleri arasında bölüşülmesine izin verilmemesi,
- Doğudan gelen göçlerin nüfusu beslemesi,
- Beyliklerle mücadele etmemesi,
- Bizans'ın güçsüzlüğü,
- Anadolu ve Balkan devletlerinin karışıklık içinde olması,
- İskan siyaseti ve tımar sistemi sayesinde kalıcı yerleşim sağlaması,
- Ahilerin, erenlerin ve şeyhlerin desteğini alması,
- Yönetiminin hoşgörü ve adalete dayalı olması,
- Merkezi yönetime sahip olması,
- Güçlü bir orduya sahip olması,
- Osmanlı hükümdarlarının üstün özelliklere sahip olması ve takip ettikleri mükemmel siyaset,
- Avrupa'da devam eden yüzyıl savaşları.

OSMANLI SİYASİ TARİHİNİN DÖNEMLERE AYRILMASI

- 1) KURULUŞ DÖNEMİ : (1299-1453) İstanbul'un fethi
- 2) YÜKSELME DÖNEMİ : (1453-1579) Sokullu'nun ölümü
- 3) DURAKLAMA DÖNEMİ : (1579-1699) Karlofça anlaşması
- 4) GERİLEME DÖNEMİ : (1699-1792) Yaş anlaşması
- 5) DAĞILMA VE YIKILIŞ DÖNEMİ : (1792-1922) Saltanatın kaldırılması

Not: Osmanlı, Denizlerin Fatihi konusu ayrı olarak ele alınmayacak olup padişahların icraatlarından bahsedilirken o konuya da değinilmiştir.

KURULUŞ DÖNEMİ (1299 – 1453)

- Osman Bey : 1299-1324
- Orhan Bey : 1324-1362
- I. Murad (Hüdavendigar) : 1362-1389
- I. Bayezid (Yıldırım) : 1389-1402
- I. Mehmed (Çelebi) : 1413-1421
- II. Murad : 1421-1451

OSMAN BEY (1299 - 1324)

- ❖ Bizans ile yaptığı Koyunhisar Savaşı'nı kazandı.(1302)
- ❖ Yarhisar, İnegöl, Yundhisar, Yenişehir ve Bilecik'i aldı.
- ❖ Bilecik başkent yapıldı.
- ❖ Devletin bağımsızlığını ilan etti.
- ❖ İlk Osmanlı parası bastırıldı. (Bakır para)

ORHAN BEY (1324 - 1362)

- Bizans imparatorunu Maltepe (Palekanon) Savaşı'nda yendi.
- İznik, İzmit ve Bursa'yı aldı.
- Bursa başkent yapıldı.
- Karesioğulları beyliği alındı. Karesioğulları beyliğinin donanmasıyla denizcilik faaliyetlerine başlayan Osmanlı Rumeli'ye geçişlerde bu donanmayı kullanmıştır. Ayrıca bu donanma Osmanlı Donanmasının da temelini oluşturmuştur.
- Bizans'a taht kavgaları nedeniyle yardım edilmiş, karşılığında Çimpe Kalesi alınmıştır. Böylece ilk kez Rumeli'ye geçilmiştir.
- İlk düzenli ordu kuruldu.
- Şehirlere kadı ve subaşılar atandı.
- İlk kez divan örgütü kuruldu.
- İznik'te ilk medrese açıldı.

Not: Orhan Bey'in temel politikası Rumeli'ye yerleşmektir. Bu amaçla iskan politikasını uygulamıştır.

İskan politikası: Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de fethettiği toprakları Türkleştirmek amacıyla Anadolu'daki göçebe Türkmenleri alarak fethettiği yerlere yerleştirme politikasıdır. Bu politika ile Balkanlarda kalıcı olmak, göçebe Türkmenleri yerleşik hayata geçirmek, fethedilen yerlerin güvenliğini sağlamak gibi birçok şey amaçlanmıştır.

I. MURAD HÜDAVENDİGAR (1362 - 1389)

- ✓ Edirne Sazlıdere Savaşı ile 1363 yılında alınarak başkent yapıldı.
- ✓ Sırsındığı Savaşı ile Haçlı orduları yenilgiye uğratıldı. (1364)
- ✓ Sırplarla yapılan Çirmen Savaşı kazanıldı. (1371)
- ✓ Kosova Savaşı'nı kazandı. (1389) Savaş alanını gezerken öldürüldü.
- ✓ İlk defa Tımar sistemi uygulandı.
- ✓ İlk defa "Sultan" unvanını kullanan Osmanlı Padişahıdır.
- ✓ Germiyanogullarından çeyiz yoluyla toprak alındı. (1380)
- ✓ Hamitoğullarından parayla Isparta ve çevresi satın alındı. (1381)
- ✓ Yeniçeri ocağı kuruldu.
- ✓ Defterdarlık oluşturuldu.

I. BEYAZID YILDIRIM (1389 - 1402)

- ❖ İstanbul'u kuşatan ilk Osmanlı padişahıdır.
- ❖ İstanbul'u kurtarmak için gelen Haçlıları Niğbolu Savaşı'nda yendi.(1396)
- ❖ Germiyanogulları, Karamanogulları, Saruhanogulları, Menteşeoğulları, Aydınoğulları, Candaroğulları, Eretna Beyliği ve Kadı Burhanettin Devleti'ni alarak Anadolu'da ilk kez siyasi birliği sağladı.
- ❖ Timur ile 1402 yılında Ankara Savaşı'nı yaparak kaybetti ve esir düştü.

Fetret Devri: Yıldırım Beyazıt'ın Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilip esir düşmesinden sonra Yıldırım'ın dört oğlu (İsa, Musa, Süleyman, Mehmed) arasında 11 yıl süren taht kavgalarına Fetret Devri denir.

I. MEHMET ÇELEBİ (1413 - 1421)

- Fetret devrine son vererek devlette düzeni sağlamıştır. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin ikinci kurucusu olarak da sayılır.
- İlk Osmanlı deniz savaşını Venedik ile yaptı ve kaybetti.
- Eflak Beyliğine son verdi. Bosna Osmanlı egemenliğine girdi.
- Dini nitelikli Şeyh Bedrettin ayaklanması çıkmıştır.
- Düzmece Mustafa ayaklanması çıkmış ve bastırılmıştır.
- Saruhanogulları beyliğine son verildi.

II. MURAD (1421 - 1451)

- ✓ Aydınoğulları, Menteşeoğulları, Hamitoğulları ve Germiyanogulları Beyliklerine son verildi.
- ✓ Haçlılarla Edirne-Segedin Antlaşması imzalandı. (1444)
- ✓ Haçlılar ile Varna Savaşı yapıldı. (1444)
- ✓ Haçlılar ile II.Kosova Savaşı yapıldı. (1448)Bu savaş ile Haçlıların Türkleri Balkanlardan atma umutları sona erdi.

II. Murad Döneminde Osmanlı Sınırları

YÜKSELME DÖNEMİ (1453-1579)

Yükselme Dönemi Hükümdarları:

- Fatih Sultan Mehmet (1451-1481)
- II. Beyazıt (1481-1512)
- Yavuz Sultan Selim (1512-1520)
- Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566)
- II. Selim (1566-1574)
- III. Murad (Sokullu'nun ölümüne kadar) (1574-1579-1595)

Osmanlı devletinde İstanbul'un fethinden 1579'da Sokullu'nun ölümüne kadar olan döneme yükselme dönemi denilir. Bu dönemde devlet bütün kurumlarını tamamlamış ve

yaptığı genişleme ile bölge devleti olmaktan çıkarak dünya devleti haline gelmiştir. Dönemin en büyük ve en güçlü devletidir. Türk ve İslam dünyasının lideri olmuştur.

Osmanlı padişahlarına Orta Asya geleneğine uygun olarak han veya sultan unvanı verilmiştir. Halifelik haklarının Osmanlı'lara geçmesinden sonra halife unvanını da kullanmışlardır.

FATİH SULTAN MEHMET (1451 - 1481)

- Belgrat dışında bütün Sırbistan fethedildi (1453 -1459).
- Modon ve Koron kıyıları hariç bütün Mora fethedildi (1460).
- Eflak- Boğdan fethedildi (1462 - 1476).
- Bosna - Hersek fethedildi (1463 -1465).
- Osmanlı - Venedik ilişkileri daha da kötüleşti.
- Arnavutluk Osmanlı Devleti'ne bağlandı (1479).
- Amasra Cenevizlilerden alındı (1459).
- Candaroğulları'nın Sinop koluna son verildi (1460).
- Trabzon Rum İmparatorluğu'na son verildi (1461).
- Konya - Karaman bölgesi Karamanogulları'ndan alındı. Karamanogulları askeri ve siyasi olarak etkisiz hale geldi. Akkoyunlularla Otlukbeli Savaşı yapılmış ve kazanılmıştır (1473).
- Kırım seferiyle Kırım Osmanlı hakimiyetine girmiştir (1475). Bu sefer sonucunda Doğu Ticaret yolları Osmanlı hakimiyetine girdi. Karadeniz Türk gölü haline gelmiştir.
- Osmanlı - Venedik savaşları yapılmıştır (1463 - 1479). Not: Bu savaş sonucunda Osmanlı Devleti ilk kez bir yabancı devlete Kapitülasyon hakkı tanımıştır.
- Osmanlı Devleti'nin ilk altın parası bastırılmıştır.
- Topkapı Sarayı yapılmıştır.
- İstanbul'da Sahn-ı Seman Medresesi kurulmuştur.
- Kanunnâme-i Ali Osman hazırlanmıştır.
- Divana Sadrazam başkanlık etmeye başlamıştır.

İSTANBUL'UN FETHİ (29 Mayıs 1453)

A- Nedenleri:

- ❖ İstanbul Osmanlı Devleti'nin Rumeli ve Anadolu Toprakları arasında yer alıyordu. Bu durum devletin toprak bütünlüğünü bozuyordu.
- ❖ Bizanslılar Osmanlı Ordusunun İstanbul Boğazı üzerinden geçişlerine engel oluyordu.
- ❖ Bizanslılar Osmanlı Şehzadelerini taht kavgaları için kışkırtıyordu.
- ❖ İstanbul kara ve deniz ticaret yolları üzerinde bulunuyordu.
- ❖ Bizanslıların Haçlılardan yardım istemesi Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakıyordu.
- ❖ Hz. Muhammed'in Hadis-i Şerifi.

B- Feth için Yapılan Hazırlıklar:

- ✓ Anadolu Hisarı'nın karşısına Rumeli Hisarı yaptırıldı.
- ✓ Surları yıkmak için Şahi adı verilen büyük toplar döktürüldü.
- ✓ Tekerlekli kuleler yaptırıldı.
- ✓ Güçlü bir donanma hazırlanarak 72 parçalık donanma karadan Haliç'e indirildi.

C- Sonuçları:

- Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Rumeli toprakları birleştirildi.
- Başkent İstanbul'a taşındı.
- Karadeniz ticaret yolları Osmanlı Devleti'nin kontrolüne girdi.
- Orta Çağ kapandı, Yeni Çağ başladı.
- Bizans imparatorluğu sona erdi (1058 yıllık).
- Avrupa'da Rönesans, Coğrafi Keşifler'in yapılması ve derebeylik rejiminin yıkılmasına zemin hazırladı.

Not: Fatih İstanbul'daki Ortodoks kilisesinin varlığının devam etmesine izin vermiş, bununla Avrupa Hristiyan birliğini bozmayı ve Ortodoksları kontrolü altına almayı hedeflemiştir.

II. BEYAZID DÖNEMİ (1481 - 1512)

- ❖ Dönemin en önemli olayı Cem Sultan olayıdır. II. Beyazid'in Cem Sultan olayına yönelmesi nedeniyle Osmanlı'nın ilerleyişi durmuş adeta bir duraklama dönemi yaşanmıştır. Ayrıca bu sorun Avrupalıların da karışması nedeniyle bir dış sorun haline gelmiştir.
- ❖ Venediklilerle savaşmış, Modon, Koron, İnebahtı ve Navarin alınmıştır.
- ❖ Anadolu'da Şahkulu isyanları çıkmıştır.
- ❖ Karamanoğullarına tam olarak son verildi.

I. SELİM YAVUZ SULTAN (1512 - 1520)

- Safevi Devleti ile Çaldıran Savaşı'nı yaptı. (1514) Böylece İpek yolu denetim altına alınarak Şii tehlikesine son verildi.
- Turnadağ Savaşı ile Dulkadiroğullarına son verildi.
- Memluklular ile Mercidabık (1516) ve Ridaniye (1517) Savaşları yapıldı. Böylece Memluk Devleti yıkıldı. Baharat yolu Osmanlı eline geçti. Halifelik Osmanlı Padişahlarına geçti. İlk Halife Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim oldu.

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN (1520 - 1566)

- ✓ Belgrad fethedildi. (1521)
- ✓ Macaristan ile Mohaç Savaşı yapıldı. (1526)
- ✓ Viyana Kuşatması yapıldı fakat alınamadı. (1529)
- ✓ Almanya'ya sefer düzenlendi. (1532)
- ✓ Avusturya ile İstanbul Antlaşması yapıldı. (1533)
- ✓ Zigetvar Seferi düzenlendi. (1566)
- ✓ Fransızlara ticari imtiyazlar (kapitülasyonlar) verildi. (1535)
- ✓ İran üzerine üç sefer düzenlendi. Sonucunda Amasya Antlaşması imzalandı. (1555)
- ✓ Rodos Adası fethedildi. (1522)
- ✓ Hızır Reis (Barbaros) Osmanlı Devleti'nde Kaptan-ı Deryalığa getirildi.
- ✓ Preveze Deniz Savaşı kazanıldı. (1538)
- ✓ Trablusgarp alındı. (1551)
- ✓ Malta kuşatıldı fakat alınamadı. (1565)
- ✓ Hindistan'a dört büyük sefer düzenlendi.
- ✓ Anadolu'da birçok ayaklanma çıktı.
- ✓ Bu dönem Osmanlı'nın en parlak dönemidir.

SOKULLU DÖNEMİ

- ❖ İlk defa bir sadrazam döneme adını vermiştir.
- ❖ Kanuni, II.Selim ve III.Murad'a vezirlik yapmıştır.
- ❖ Sakız Adası alındı. (1568)
- ❖ Yemen kesin olarak Osmanlı'ya katıldı.

- ❖ Kıbrıs Adası alındı. (1571) Böylece Doğu Akdeniz güvenliği sağlandı.
- ❖ İnebahtı'da Osmanlı donanması haçlılar tarafından yakıldı.

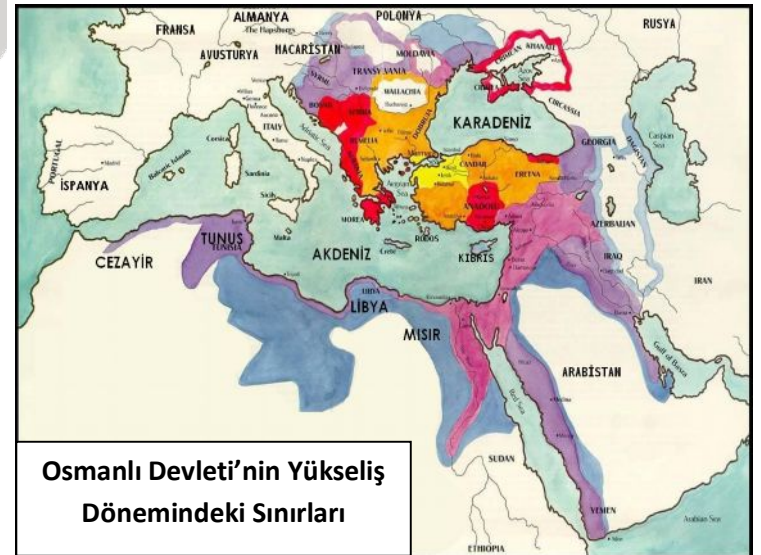

İnebahtı Savaşı'nı Anlatan Bir Gravür

- ❖ Tunus alındı. (1574)
- ❖ Don - Volga ve Süveyş Kanalı projelerini geliştirmiş fakat Sokullu bu projelerinde başarılı olamamıştır
- ❖ Sokullu'nun ölümüyle Yükselme dönemi son bulmuş, duraklama dönemine geçilmiştir.

Kıbrıs'ın Fethini Anlatan Bir Resim

Osmanlı Devleti'nin Yükseliş Dönemindeki Sınırları

Osmanlı Devletinin Genel Özellikleri:

- Hukuk, adalet, hoşgörü anlayışına sahip bir devlet olmuştur.
- Tek hanedanla idare edilen dünyanın en uzun ömürlü devletidir.
- Türk tarihinin en uzun ömürlü devletidir.
- Türk tarihinde en geniş sınırlara ulaşmış ve medeniyet alanında en fazla gelişme göstermiştir.
- Hükümdarları halife olan tek Türk devletidir.
- Üç kıta üzerinde toprağı olan ve dünya siyasetine yön veren büyük bir devlettir.
- İslam dinin yayılmasında hizmet etmişlerdir.
- Merkezi yönetime sahip çok uluslu bir devlettir.

OSMANLI'DA YÖNETİM

Divan-ı Hümayun: Osmanlı Devleti'nde önemli konular Divan-ı Hümayun denilen kurulda görüşülürdü. Bu kurumun başkanı Fatih'e kadar padişah iken Fatih Sultan Mehmed bunu değiştirmiş, başkanlığını Sadrazama vererek padişah Divan-ı Hümayun'a gelmemiştir. Bu kurulda devletin askerlik, maliye, adalet ve yönetim işleri görüşülerek karara bağlanırdı.

Divan-ı Hümayun Orhan Bey döneminde kurulmuş olup II. Mahmud zamanında kaldırılmıştır. Divan-ı Hümayun'a Vezir-i Azam (Sadrazam), Kazasker, Defterdar ve Nişancı katılmaktadır. Gerekğinde ise Şeyhülislam ve Kaptan-ı Derya da görüşmelere katılmıştır.

Vezir-i Azam: Günümüzün başbakanı konumunda olup padişahıktan sonra en yetkili kişidir. Padişah sefere çıkmadığı zaman orduya komutanlık etmek, memurları atayıp görevden almak görevleri arasındadır.

Kazasker: Adalet ve eğitim işlerinden sorumlu divan üyesidir. Askeri davalara bakmak kadı ve müderrisleri atamak, terfi vermek ve görevden almak görevleri arasındadır.

Defterdar: Günümüzün maliye bakanı konumunda olup devletin tüm mali işlerini yürüten divan üyesidir.

Nişancı: Ferman ve Beratları padişahın tuğrasını çeker, yeni fethedilen toprakları gelirlerine göre yazımını yapar, dirlikleri dağıtır, bunlarla ilgili tapu kayıt defterleri tutar. Kanunları iyi bilir, gerektiğinde divana açıklama yapar.

Şeyhülislam: Yapılan işlerin, seferlerin dinen uygun olduğuna dair fetva verir.

Kaptan-ı Derya: Osmanlı'da denizlerden sorumlu divan üyesidir. Orduda donanmaya komutanlık yapar.

OSMANLIDA ORDU SİSTEMİ

Osmanlıda gelişmiş bir ordu sistemi vardır. Her grup kendi içinde tekrar gruplara ayrılmıştır. Belli başlı ordu mensupları ve görevleri aşağıda verilmiştir:

Tımarlı Sipahiler: Tamamı atlı birlik olup savaşta hızlı hareket edebilirler. Barış zamanında bulundukları yerlerin güvenliğini sağlarlar, üretimi denetlerlerdi.

Akıncılar: Sınır boylarında oturan birliklerdir. Orduya öncülük etmek, düşman birlikleri hakkında istihbarat bilgileri toplamak görevleriydi.

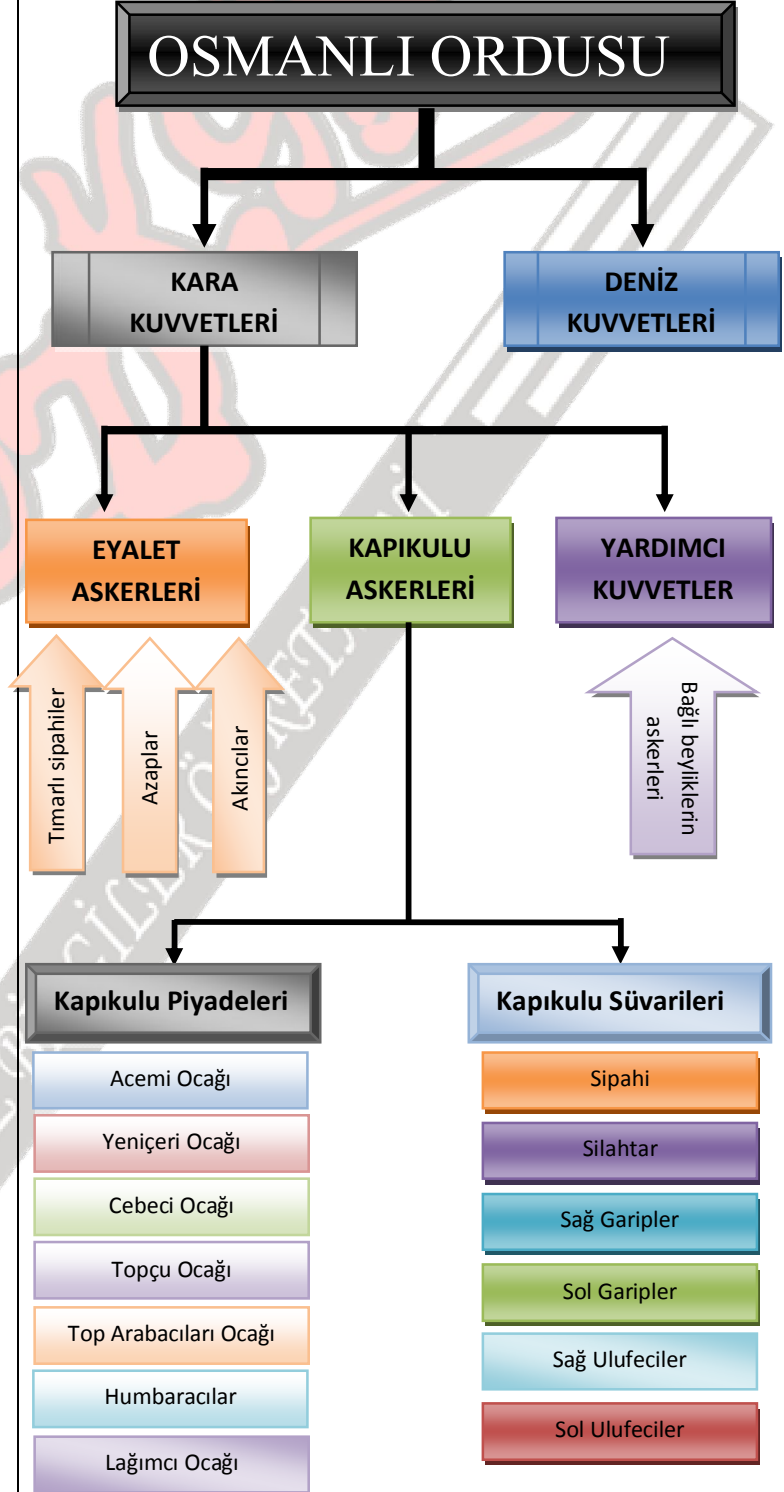
Yeniçeri Ocağı: Savaş zamanında padişahın yanında yer alıp savaşır, barış zamanında ise Divan-ı Hümayunu koruyarak İstanbul'un güvenliğini sağlarlardı.

Acemi Ocağı: Yeniçeri ocağına asker yetiştiren bir okul konumundaydı.

Cebeci Ocağı: Orduya ait silah yapımı, bakımı ve korumasından sorumluydu.

Topçu Ocağı: Savaş meydanlarında topları döken ve kullanan ocaktır.

Lağımçı Ocağı: Kale kuşatmaları sırasında tüneller kazarak surların altına patlayıcılar yerleştirme veya kale içine tüneller açmakla görevliydi.

OSMANLI DEVLETİ'NDE İSLAHAT HAREKETLERİ

XVIII. (18.) YÜZYIL İSLAHATLARI

Bu dönemde Osmanlılar Avrupa'dan geri kaldıklarını kabullenmişler ve bu geriliğin nedenleri ile ilgili çareler düşünmüşlerdir. Fakat bulunan çareler ve alınan önlemler dar bir çevreyle sınırlı kalmış, yüzeysel olmaktan öteye gidememiştir. Avrupalılaşarak onların bilimini almaya çalışan bazı kişiler, tutucular ve çıkarları uymayan bazı kişiler tarafından feci şekilde öldürülmüş, dönem kanlı ayaklanmalara sahne olmuştur.

Lale Devri İslahatları

1718 Pasarofça Antlaşması'ndan 1730 Patrona Halil İsyanı'na kadar süren, zevk ve eğlencenin hakim olduğu, lalelerin simge haline geldiği döneme lale devri denmiştir. Dönemin padişahı III.Ahmet'tir. Bu dönemde:

- ❖ İbrahim Müteferrika ve Sait Efendi tarafından ilk matbaa açıldı.
- ❖ Yalova'da kağıt fabrikası açıldı.
- ❖ Büyük şehirlerde kütüphaneler açıldı.
- ❖ İstanbul'da kumaş fabrikası ve çini imalathanesi açıldı.
- ❖ Yeniçerilerden itfaiye örgütü oluşturuldu.
- ❖ Avrupa'nın büyük kentlerine geçici büyükelçilikler açıldı.
- ❖ İlk defa çiçek aşısı uygulandı.
- ❖ Yerli malı kullanımına önem verildi.

I. Mahmut İslahatları (1730 – 1754)

- Bu dönemde askeri alanda ilk defa yenilik yapıldı.
- Topçu ve humbaracı ocakları düzenlendi.
- Orduda, takım, tabur, bölük ve alay kavramları getirildi.
- Subay yetiştirmek için kara mühendishanesi açıldı.
- Halk kütüphaneleri açtı.
- Zeamet ve tımar sistemini yeniden düzenlemek için kanunlar çıkarttı.

III. Mustafa İslahatları (1757 – 1774)

- ✓ Ekonomik alanda tedbirler alındı.
- ✓ Topçu ocağı yeniden düzenlendi.
- ✓ Deniz subayı yetiştirmek için deniz mühendishanesi açıldı.
- ✓ Gemi yapımına önem verdi.
- ✓ Avrupa'daki tıp ve astronomi alanındaki bazı kitapları Türkçeye çevirtirdi.

I. Abdülhamit İslahatları (1774 – 1789)

- ❖ Sürat topçuları adında yeni bir ocak kurdu.
- ❖ Yeniçeri sayımı yapıldı.
- ❖ Ulufe ticareti önlendi.
- ❖ İstihkam okulu açıldı.

III. Selim İslahatları (1789 – 1807)

- Nizam-ı Cedit adında yeni bir ordu kurdu.
- Ordunun masraflarını karşılamak için İrad-ı Cedit adında bir hazine oluşturdu.
- Avrupa şehirlerine sürekli elçilikler açtırdı.
- Matba-i Amire adında devlet matbaası kurdu.

XIX. (19.) YÜZYIL İSLAHATLARI

Bu dönemdeki ıslahatlar diğerlerine göre daha köklü ve geniş kapsamlıdır.

II. Mahmut İslahatları (1808 – 1839)

- ❖ 1826 yılında Yeniçeri Ocağını kaldırdı.
- ❖ Asakir-i Mansure-i Muhammediye adında bir ordu kurdu.
- ❖ 1831 yılında ilk nüfus sayımı yapıldı.
- ❖ Divan teşkilatı kaldırılarak bakanlıklar sistemi getirildi.
- ❖ Takvim-i Vekayi adında ilk resmi gazete çıkartıldı.
- ❖ İlköğretim zorunlu hale getirildi.
- ❖ Avrupa usulünde eğitim yapan tıp ve harp okulu açıldı.
- ❖ Avrupaya öğrenci gönderildi.
- ❖ Polis ve posta teşkilatı kuruldu.
- ❖ Tımar sistemi kaldırılarak memurlara maaş bağlandı.
- ❖ Özel mülkiyet hakkı tanındı.
- ❖ Devlet dairelerine resmini astırdı.
- ❖ Giyim kuşam düzenlendi. (fes, ceket, pantolon..)

Abdülmecid İslahatları

Tanzimat Fermanı: (1839) Bu ferman ile Osmanlı vatandaşlarının can ve mal güvenliğinin sağlanması, mahkemelerin açık hale getirilmesi, kanun önünde eşitliğin sağlanması, vergilerin herkesin gelirin göre düzenlemesi ve herkesin mal edinebilmesi gibi haklar sağlanmıştır.

İslahat Fermanı: (1856) Bu ferman ile Hristiyan ve Musevileri küçük düşürücü lafların kullanılmaması, azınlıkların kilise ve okul açması, din ve mezhep özgürlüğünün tanınması, herkese serbest ticaret yapabilme hakkı gibi haklar tanınmıştır.

II. Abdülhamid İslahatları

I. Meşrutiyet: (1876) Padişahın yetkilerinde kısıtlamalar oldu. Halk ilk kez seçeceği temsilciler ile yönetime katılma hakkı elde etti. Osmanlı Devleti ve Türk tarihinin ilk anayasası Kanun-i Esasi yapıldı.

II. Meşrutiyet: (1808) I. Meşrutiyet'te kabul edilen Kanun-i Esasi'de bazı değişiklikler yapılarak tekrar yürürlüğe sokuldu. Halk tekrardan yönetime girdi.

ZAMAN İÇİNDE BİLİM

Buluşların Serüveni

Yazı, takvim, tekerlek, para gibi hayatımızı kolaylaştıran birçok buluş binlerce yıllık bir geçmişe sahiptir. Bir çok buluşun gelişip bu günkü hale gelmesi binlerce yılı almıştır.

Zaman içinde bilim ve teknolojinin gelişmesine katkıda bulunan uygarlıklar *Mezopotamya, Mısır, Çin ve Hindistan*'dır.

İnsanoğlu buluşları genellikle sorunlarına çözüm arayışı içinde olduğu durumlarda gerçekleştirmiştir. Yani bir buluşun gerçekleşmesi için önce bir sorun ortaya çıkmış, o sorunu çözme uğraşı içinde olan insanlar da bazı buluşları bazen tesadüfen, bazen ise planlı çalışmalar sonucu ortaya koymuşlar ve sorunlarını çözmüşlerdir.

Bazı buluşları ele alırsak:

A- Tekerlek: En eski tekerlek yaklaşık 5000 yıl önce Mezopotamya'da Sümerler tarafından icat edildi. Ağaç kütüklerinin yuvarlanması ile başlayan tekerlek serüveni günümüze kadar birçok aşamadan geçmiştir. Tekerleğin icadı ile insan oğlu ulaşımda ve taşımacılıkta büyük kolaylık sağlamıştır. Tekerlek sadece ulaşım ve taşımacılıkta kullanılmamış, bunun yanında savaş arabası yapımında da tekerlekten yararlanılmıştır.

B- Barut: İlk defa Çinliler tarafından bulunmuş, daha sonra Asya kıtasında kullanılmaya başlanmış, Haçlı Seferleri sonucunda da Avrupa'ya aktarılmıştır. Barut savaşlarda kullanılmasının yanı sıra yol yapımında ve maden çıkarılmasında da kullanılmaktadır.

C- Mürekkep: M.Ö.1300'e doğru Çinliler ve Mısırlılar kandillerde yakılan yağdan çıkan isı suyla ve bitki zamlarıyla karıştırarak mürekkebi buldular. Kurşun kalem ve yazı mürekkebi gibi buluşlar ise ancak 15. Yy'da gerçekleşti. Bugün bir çok alanda kullanılmaktadır.

D- Mum: Mumlar günümüzden yaklaşık 2000 yıl önce ortaya çıktı. Bir fitilin etrafı bal mumuyla ya da don yağıyla sarılarak yapılan mumlar günümüzde de elektrik kesintilerinde aydınlatma amaçlı kullanılmaktadır.

E- Cam: Ana maddesi kum olan cam tarihten günümüze kadar birçok alanda kullanılmıştır. Mezopotamya'da ilk cam örnekleri M.Ö.3.yy'a dayanmaktadır. Cam eski zamanda çoğu kez kralların kontrolünde üretilmiştir. Zenginlik kaynağı olarak görülen cam değerli taşlara ya da madeni eşyalara bir alternatif olarak görülmüştür. Türklerde ise camcılığın Büyük Selçuklulara kadar uzandığı bilinmektedir. Cam günlük ihtiyaçların dışında tıp alanında da kullanılmaktadır. Günümüzde de cam ihtiyaçların dışında gösteriş olarak kullanılmaktadır. Birçok bina cam çevre ile kaplanmaktadır.

F- Yazı: "Yazının henüz kullanılmadığı bir toplumda yaşıyor olsaydık bu durum hayatımızı nasıl etkilerdi?" Bu sorunun cevabını hiç araştırdık mı? Ya da bir defa olsun düşündük mü? Tabi ki hayır! Çünkü günümüz insanı eski medeniyetlerden kalma icatların üzerine hazırda gelmiştir. Temel icatların çoğu (yazı, tekerlek gibi) ilkçağ insanları tarafından yapılmıştır. Peki ama yazı olmasaydı? Yazı olmasaydı günümüz insanının ilkçağ insanından farkı olmayacağı kesindi. Çünkü buluşlar yazı sayesinde kayıt altına alınmış, böylece sonraki insanların tekrardan aynı buluşu bulabilmek için yıllarını harcaması engellenmiştir. Şöyle düşünelim: Barutu bulan kişi hiç kimseye aktarmadan bir savaşta öldü. Bu icadı da yazıya dökmediği için kimse

tarafından bilinmiyor. Bu nedenle barut bir daha icat edilmek zorunda. Ama barutu icat eden kişi yazıyı kullanarak barutu yapmanın yollarını bir yere yazsaydı barut bir daha icat edilmek yerine sadece yazılanlara bakılarak yapılacaktı. Aynı bir yemek tarifi gibi. ☺ İşte yazının en önemli yararı şüphesiz ki *bilgi aktarımını sağlamasıdır.* Yazı sayesinde yapılan her şey kayıt altına alınmıştır. Tarih bile insanın yazıyı bulmasıyla başlamıştır. Bizlere bugünleri yaşatan yani yazıyı bulan uygarlık ise Sümerlerdir. *Sümerler M.Ö.3200'lerde yazıyı icat ederek tarihi çağları başlatmışlardır.*